
GENEL TÜRK TARİHİNDE İLERİ ARAŞTIRMALAR

Editör: Dr.Öğr.yesi Şükrü ÜNAR

Genel Türk Tarihinde İleri Araştırmalar

Editör

Dr. Öğr. Üyesi Şükrü ÜNAR

yaz
yayınları

2024

Genel Türk Tarihinde İleri Araştırmalar

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Şükrü ÜNAR

© YAZ Yayınları

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Yaz Yayınları'na aittir, tüm hakları saklıdır. Kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı Kanun'un hükümlerine göre, kitabı yayınlayan firmanın önceden izni alınmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

E_ISBN 978-625-6171-84-8

Aralık 2024 – Afyonkarahisar

Dizgi/Mizanpaj: YAZ Yayınları

Kapak Tasarım: YAZ Yayınları

YAZ Yayınları. Yayıncı Sertifika No: 73086

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3
İscehisar/AFYONKARAHİSAR

www.yazyayinlari.com

yazyayinlari@gmail.com

info@yazyayinlari.com

İÇİNDEKİLER

Selçuklu Yıldızı Üzerinden Bir Okuma: Kùltürler Arası Etkileşim	1
--	----------

Fatima Aybüke DENİZ, Şengül DEMİREL

Early Chronicles On The Battle Of Koyunhisarı: A Historiographic Examination.....	15
--	-----------

Halil ŞİMŞEK

"Bu kitapta yer alan bölümlerde kullanılan kaynakların, görüşlerin, bulguların, sonuçların, tablo, şekil, resim ve her türlü içeriğin sorumluluğu yazar veya yazarlarına ait olup ulusal ve uluslararası telif haklarına konu olabilecek mali ve hukuki sorumluluk da yazarlara aittir."

SELÇUKLU YILDIZI ÜZERİNDEN BİR OKUMA: KÜLTÜRLER ARASI ETKİLEŞİM

Fatıma Aybüke DENİZ^{1*},
Doç. Dr. Şengül DEMİREL^{2**}

1. GİRİŞ

Kadim medeniyetlerin, varlıklarını uzun yıllar boyunca devam ettirebilmelerinin belli başlı nedenleri vardır. Bunlardan en önemlisi kültürdür. Fransızca kökenli bir kelime olan “kültür”; “bir topluma veya halk topluluğuna ait düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.” anlamını taşımaktadır (sozluk.gov.tr).

Dolayısıyla, “sanat” olmadan, kültürden söz edilmesi mümkün değildir. Kısaca “...bir işi, belli bir estetik duyguyu yansıtacak biçimde gerçekleştirmek tarzı” (Koç, 2009: 90) olarak açıklanabilecek olan sanat; milletlerin yaşamış oldukları coğrafyanın etkisiyle şekillenen estetik kaygılarını yansıtmaktadır. Geride bırakılan mimari eserler üzerine işlenen figürlerin, mimarı olan milleti anlamak için yol gösterici nitelikte olduğu, yadsınmaz bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında her mimari eseri, ait olduğu kültürün bir nişanesi olarak kabul etmek mümkündür.

Zaman içerisinde savaşlar, doğal afetler ve istilalar sonucunda tahrip edilmiş pek çok eser vardır. Ancak tüm bu tahribata rağmen, bu eserlerin çoğu günümüze kadar varlıklarını korumuşlardır.

Selçuklu Devleti’nin de geride bıraktığı çok kıymetli eserler vardır. Camiiler, kervansaraylar ve türbeler buna örnek olarak gösterilebilir. Eserlerde, hem İslami hem de eski Türk kültürünün özelliklerini görmek mümkündür.

Milletlerin kendine has karakteristik özelliklerini yansıtan motifler olsa da dünya kültür tarihi içerisinde bazı motiflerin ortak olduğu görülmektedir. Zamansal ve mekânsal olarak farklılıklar olsa da, eserlerin birçoğunda yırtıcı kuşlar, yarı insan yarı hayvan bedenli figürler, ay, güneş ve yıldız gibi semboller gibi ortak motifler vardır. Bunlardan biri de hiç kuşkusuz

1 * Yüksek Lisans Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, ORCID: 0009-0008-4985-5735, aybukedeniz0@gmail.com.

2 ** Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0002-0174-6379, senguldemirel@yyu.edu.tr.

Selçuklu medeniyetinin temel motiflerinden biri olan sekiz köşeli yıldız motiftir. Yıldız adını veren Selçuklu hanedanının temeli, Oğuzların Kınık boyuna mensup Dukak'ın oğlu Selçuk Bey'dir. Selçuk Bey, Oğuz Yabgu Devleti'nin ordu kumandanıdır (sü-başı). Ancak yaşanan anlaşmazlıklar sonucu kendisine bağlı olanlarla birlikte Türk devletleri ile İslam devletlerinin birleşme noktası sayılabilecek olan “Cend” şehri yakınlarına yerleşmiş ve burada İslamiyet'i benimsemiştir (Merçil, 2002: 597) .

Milletlerin yaşam biçimi ve inançları, kültürel öğelerin biçimlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, “konargöçer” bir yaşam süren toplumların kültürel öğeleri, yerleşik düzeni benimseyen toplumlarınkinden farklılık gösterir. Mitolojilerde, toplumların gereksinimlerinin ve yaşam biçimlerinin izlerini sürmek mümkündür.

Eski Yunan medeniyeti, denizle olan ilişkisini Poseidon gibi tanrılara duyduğu inançla ifade etmiştir. Tarımla uğraşan toplumlar ise mevsimleri takip ederek, doğa olaylarını kontrol ettiğine inandıkları tanrılardan rehberlik beklemişlerdir. Hayvancılık yapan toplumlar ise otlakları bulabilmek için gökyüzünü rehber edinmiş, bu durum onların inanç sistemlerini şekillendirmiştir. Bu bağlamda, toplumların inanç sistemleri incelendiğinde, yaşam tarzlarındaki değişimlerin ve ekonomik yapıların izleri de tespit edilebilmektedir.

Tarih boyunca Türk, Hint ve Çin toplumları, kültürel ve siyasi olarak birbirini derinden etkilemişlerdir. Bu etkileşim, özellikle mitolojik unsurlar aracılığıyla belirgin bir şekilde gözlemlenebilir. Birbirinden oldukça farklı yapıya sahip bu toplumlar, ticaret ve inanç sistemleri yoluyla karşılıklı bir etkileşim ağı oluşturmuştur. Ancak Türk ve Hint uluslarının yaşadıkları doğal çevre, farklı beklenti ve sonuçları beraberinde getirerek, birbirinden oldukça farklı kültürlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Konargöçer bir yaşam tarzını benimseyen Türkler, mevsimlere ve hava koşullarına bağlı olarak sulak bölgelerde yaşamayı tercih etmişlerdir. Bu durum, onların gökyüzüne olan ilgisini artırmış olup, su ve otlaklar yaşamlarını şekillendiren en temel unsurlar haline gelmiştir. Aynı zamanda çevrelerinde sıkça rastlanan yırtıcı hayvanlar ve alıcı kuşlar da Türklerin mitolojik ve kültürel dünyasında önemli bir yer tutmuştur.

Türkler, yalnızca doğayla değil, kuraklık ve soğuk gibi zorlu doğa koşullarıyla ve komşu ulusların saldırılarıyla da mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Bu nedenle, Türk efsanelerinde ‘gök’, ‘kurt’, ‘geyik’, ‘kartal’, ‘at’ gibi motiflerin yanı sıra, ‘savaş’ ve ‘kahramanlık’ temalarının sıkça işlendiği görülmektedir.

Selçuklu Devleti'nin geride bıraktığı eserlerde bu etki yoğun bir biçimde görülmektedir. Eserlerde İslami izlerin yanı sıra, eski Türk top-

lularının kültür öğeleri de görülmektedir. Eserlere işlenen her motif bir yaşam felsefesini yansıtmaktadır. Ancak bu felsefi anlamlar, zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır. Yalnızca inanç değişiklikleri değil, ticaret, savaşlar, göçler ve pek çok vasıta ile gerçekleşen kültürel etkileşim, sembollerin anlamsal farklılaşmasında büyük rol oynamıştır. Hem sembollerin, motiflerin ve metaforların incelenmesi hem bunları benimseyen milletlerin evreni anlamlandırma süreçlerini incelemek önemlidir.

Bir veya birkaç medeniyete mâl olan motiflerin yanı sıra evrenselleşmiş motifler de mevcuttur. Bu noktada farklılık, benimsenen motive yüklenen anlamlarda kendini göstermektedir. Bu özelliklerin izlerini, Selçuklu Devleti'nin mimari eserlerinde kullanılan motiflerde de görmek mümkündür. Selçuklu Devleti'nin bıraktığı eserler, İslamiyet ile harmanlanmış Türk kültürünün birer yansımasıdır. Bu eserlerde işlenen her motif, bir felsefeyi ve inanç sistemini temsil ederken, ticaret, savaş ve göç gibi kültürel etkileşim süreçleriyle bu anlamlar zamanla değişime uğramıştır. Bu noktada, Selçuklu yıldızı, kültürel semboller arasında önemli bir yer tutar.

Selçuklu yıldızı, Anadolu'da ve Orta Asya'da bütünlüğü korunan mimari eserler üzerinde görülmektedir. Yoğun bir biçimde kullanılması sonucu, motifin kültürel bir sembol haline geldiği kanısına varılmaktadır. Bu yıldız, 10. yüzyıldan itibaren yapılmış olan eserlerde görülmekle birlikte günümüzde yaygın bir biçimde kullanılmaya devam edilmektedir. Mimari süslemelerin yanında sanat eserlerinde de sıkça karşılaşılmaktadır.

1. YILDIZ MOTİFİNİN ESKİ TÜRKLERDE ÖNEMİ:

Selçuklu yıldızının incelemesi yapılırken öncelikle eski Türklerde yıldız motifinin önemine değinmek gerekmektedir. Bu noktada göğün anlaşılmasına Şamanizm kaynaklık etmektedir. Şamanizm, etimolojik kökeni hakkında ortak bir kanı bulunmamakla birlikte Şaman; Sanskrit dilinde “dilenci-rahip”, Çince “bilge kişi” ve Tunguzcada “kâhin, sihirbaz” gibi anlamlar taşımaktadır ve Eliade'den aktarıldığına göre Şaman'ı bir ruh uzmanı olarak tanımlamak mümkündür (Güngör, 2010: 325). Radloff'un: “...şamanlığı ancak, Türklerin batıya ve güneye göçeri sırasında büyük Altay dağı dizisinin verimli doğu bölgelerinde, göç eden komşularından ayrılarak geride kalan boylar arasında görüyoruz.” (Radloff, 2008: 15) ifadesinden yola çıkarak, Şamanizm'in dünya görüşünü anlamak için tanınması gereken en kıymetli kaynağın Yakut Türkleri olduğu kanaatine varılabilmektedir. Zira Yakutlar, coğrafi sebeplerle kültürel etkileşime çok fazla maruz kalmamış ve özgünlüklerini koruyabilmişlerdir. Elbette her toplumun Şamanizm'i yaşama biçimi aynı değildir. Çünkü çevresel etkilerin inanışlar üzerinde büyük bir payı vardır. Bununla birlikte güneş,

ay, yıldız kavramları Gök Tanrı kültü ile ilişkilendirilmiş (İnan, 1986: 29) ve yardımcı kutsallar arasında sayılmışlardır (Çandarlıoğlu, 2003: 98; Kafesoğlu, 1980: 26). Aynı zamanda bazı Türk boylarının yıldızlara tanrılık attettiği de belirtilmiştir (Turan, 1969: 50).

Altay yaradılış destanında Kayra Han'ın, daha sonra Erlik olarak adlandırılacak olan “Kişi”nin sudan korunmasını sağlamak amacıyla denizden bir yıldızın yükselmesini emretmesi (Radloff, 2008: 18) bunun bir örneğidir. Aynı zamanda Altay Şamanlarında, Şaman davulu üzerine tan yıldızı, akşam yıldızı ve çoban yıldızı (İnan, 1976: 127) olarak bilinen Venüs gezegeninin resmedildiği görülmektedir (İnan, 1976: 124). Türkler kutup yıldızını “demir kazık” olarak adlandırmış ve onun göğün ortası olduğunu düşünmüşlerdir (Ögel, 1971: 13). Bir diğer örnek, Oğuz Destanında Oğuz'un oğullarından birinin adının “Yıldız Han” olmasıdır (Ögel, 1993: 117; Turan, 1969: 77; Golden, 2002: 245).

2. SEKİZ RAKAMININ MİTOLOJİK DEĞERİ:

Yıldız motifinin ardından sekiz rakamının taşıdığı mitolojik değer in de aktarılması gerekmektedir. Sekiz rakamı yalnızca Türk kültüründe değil, etkileşimde bulunduğu diğer medeniyetlerin kültürlerinde de büyük yer tutmaktadır.

Şamanların kurban törenlerinde “sekiz gölgeli mukaddes kayın” söylemini kullandıkları bilinmektedir (İnan, 1993: 91; Ögel, 1995: 478). Burada kayın ağacının kıymetini vurgulamak maksadıyla sekiz rakamının kullanılması dikkat çekmektedir. Aynı zamanda Şaman davulu üzerine nokta formunda işlenen yıldız motiflerinin 10-80 arasında değiştiği kaydedilmiştir (İnan, 1976: 124). Burada yine sekizin katlarının tercih edilmesi göze çarpan bir diğer husustur. Yakutlarda yeni bir ev yapılmak istendiği zaman, evin yapılacağı noktada bir tören gerçekleştirilir. Tören esnasında dile getirilen “sekiz köşeli/kenarlı yerimin sahibi” (İnan, 1986: 117; Ögel, 1995: 30; Ögel, 1995: 505) ve efsanelerde yer alan “sekiz köşeli yer ana” (Ögel, 1995: 262) hitapları, rakamın kutsal törenlerde sıkça kullanıldığını göstermektedir. Yalnızca yakutlarda değil, Göktürk ve Uygurlarda da “Üze on kat kök, asra sekiz kat yer.” ifadesi kullanılmıştır (Ögel, 1995: 147). Bununla birlikte Yakutlarda “sekiz ana”, “sekiz iyi kadın ruh” (Ögel, 1995: 255) ve “sekiz yeraltı tanrıları” (Ögel, 1993: 68) gibi tanrılar bulunduğu da aktarılan bilgiler arasındadır. Burada özellikle yeryüzüne dişil bir vasıf yüklenmesi dikkat çekmektedir. Yine Yakutlarda ölümsüz olarak nitelendirilen Şamanların “Tanrının diktiği sekiz ağaçtan” yaratıldığı yönünde bir inanış mevcuttur (Ögel, 1995: 482). Bu veriler ışığında, Yakutların dünyanın sekiz köşeli olduğuna dair inanışları kaynaklarda açıkça yazılmış ve Er Sogotoh destanından alıntılar ile des-

teklenmiştir (Ögel, 1993: 100). Aynı destanda “sekiz budaklı ağaç” ifadesi yer almaktadır (Beydili, 2004: 28). Ayrıca eski Türklerde “sekiz devenin yavrusu ve sekiz gelinin hamile kalması” için, yemeklerden sonra topluca edilen bir dua olduğu da aktarılmıştır (Ögel, 1995: 530).

Bilindiği üzere antik medeniyetlerde astronomi oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sayı sembolizminin genel olarak gökyüzü olaylarından kaynaklandığı söylenebilir. Bu sebeple sekiz rakamının vurgulanmasının sebepleri arasında astronomik olayların da olduğu kanısına varmak yanlış olmayacaktır. Eski Türklerde “Körümçi” olarak adlandırılan astronomların olduğu bilinmektedir (Ögel, 1971: 108). Buna mukabil Kutadgu Bilig’den şöyle bir ifade aktarılmıştır:

“En üstün Zühâl (Sekentir) en önde yürür,

İki yıl, sekiz ay, evde kalır.” (Ögel, 1995: 206)

Sekiz rakamı yalnızca Türk kültüründe değil, Hint ve Çin medeniyetlerinde de önemli bir yer tutmaktadır. Tanrı Vishnu’nun, Vasudeva’nın sekizinci oğlu olması, Krishna’nın, yine Vasudeva’nın Devaki’den olan sekizinci çocuğu olması ve Krishna’nın sekiz sevgilisinin olması bunun Hint inanışındaki örneklerinden birkaçıdır (Budda, 1935: 169). Ancak Hint inanışında sekiz rakamının yerini gösteren en belirgin iz; Nirvana’ya, büyük kurtuluş noktasına varırken yürünecek olan sekiz kollu yoldur. Bahsedilen sekiz kollu yolu Hilmi Ömer Budda şöyle açıklamıştır; “halis iman, halis irade, doğru konuşma, doğru hareket etme, doğru yaşamak, doğru çalışmak, doğru fikir, doğru düşünme” (Budda, 1935: 248).

3. GÖK ÇIKRIĞI:

Çıkrık, iplik bükme, iplik sarma gibi işler için kullanılan bir araçtır (sozluk.gov.tr). Yapısal olarak çember şeklindedir ve döndürülerek kullanılmaktadır. Dolayısıyla “Gök Çıkrığı” ifadesi eski Türklerde dünyanın nasıl betimlendiğinin anlaşılması hususunda bir kaynak niteliğindedir. Eski Türklerde göğün, demir kazık denen eksen etrafında döndüğüne inanılmıştır. Bu durum “Gök Çıkrığı” ve “Gök Çığrısı” (Ögel, 1995: 155) olarak adlandırılmıştır. Ayrıca göğün ortasının delik olduğuna inanılmıştır. Çıkrık kavramı sabah-akşam döngüsünü ifade etmek için kullanılmıştır (Ögel, 1971: 13). Anlaşıldığı üzere “Gök” kavramı bir devinim üzerine açıklanmış ve her bir yeni gün döngünün bir parçası kabul edilmiştir.

Çarkıfelek kavramını “evrenin düzeni” olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Bu noktada, Türklerin evreni gök ile temellendirdiği anlaşılmaktadır. Çıkrık ve çark metaforları; evrenin devir ve süreklilik esaslı düzenini yansıtmaktadır. Temelde farklılık göstermekle birlikte,

Budizm’de de döngü üzerine kurulu yaşam inancı mevcuttur. “Samsara” olarak adlandırılan bu yaşam döngüsü, kişi erdeme ulaşınca kadar devam etmektedir. Bu çarktan kurtulmanın yolu ise, daha önce bahsedilen sekiz kollu yolu takip etmekten geçmektedir. Hilmi Ömer Budda, bu döngüyü “tekrar doğum çarkı” (Budda, 1935: 78), “doğumların mütemediyen dönen çarkı” (Budda, 1935: 120) ve “ölümün ebedi olarak dönen çarkı” (Budda, 1935: 267) ifadeleri ile tanımlamıştır.

Türk kültüründeki Gök Çıkırığı geceyi, gündüzü, evrenin durmadan devir daim yapmasını sembolize ederken Budizm’deki Samsara’nın yaşamın erdeme ulaşmadıkça durmayacak olan döngüsünü ifade eder. Bu anlayış farklılığının Türklerin konargöçer yaşıyor olmasından kaynaklanabileceğini ifade etmek mümkündür. Çünkü Türk milleti bu yaşam tarzının bir gereği olarak, dünyayı zaman esaslı algılamıştır. Form itibarı ile “svastika” sembolünü anımsatmakta, benzer kökten olduğunu düşündürmektedir.

4. SVASTİKA:

Svastika; Sanskrit dilinde su (iyi) ve asti (olma) kelimelerinin birleşiminden oluşmakta ve “iyi olma” anlamına gelmektedir (Gümüştekin, 2011: 108; İsi, 2024:156). Sembolik olarak dişi bir vurguya sahiptir ve bir devinimi, dönüşümü anımsatmakla birlikte, çarkıfelek/çıkırık motifine oldukça benzemektedir. Kökeninin dayandığı Hindistan’da yaşam tekerleği ve varoluş çarkı olarak anımsatılmıştır (İsi, 2024: 156-157). Hinduizm, Budizm ve Cainizm’deki kutsallığı ortaklık göstermektedir. Bununla birlikte, sözcük kökeninin M.Ö. 4000’lere kadar dayanabileceği düşünülmektedir. Güneş ışınlarını temsil ettiği bilinmektedir (Gümüştekin, 2011: 108; Çetin, 2017: 354). Bu anlamda yaşamın kaynağını simgelediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte iyi talihi temsil ettiğinden sıkça kullanılmıştır (İsi, 2024: 162). Genel olarak uğur sembolü olarak benimsenmiştir (İsi, 2024: 156). Ancak bu noktada bir ayrım mevcuttur. Svastika’nın kolları saat yönünde ise (sağa doğru) iyi talih, uğur gibi olumlu anlamları; ters yöne doğru ise (sola doğru) uğursuzluk olarak yorumlanmıştır (Gümüştekin, 2011: 108). Bunun dışında antik dönemlerden itibaren evrensel olarak olumlu bir sembol olarak kullanılmıştır.

Eski Türklerde svastika, “Oz Tamgası” adıyla bilinmekle birlikte tanrıya ulaşmayı sembolize etmiştir. İslamiyet’in kabulü ile bu motif kullanılmaya devam edilmiş ve tasavvufi anlamlar yüklenmiştir (Çetin, 2017: 355).

5. SELÇUKLU YILDIZININ KULLANIMI:

Selçuklu yıldızı, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin egemen olduğu topraklarda ve de Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonraki dönemde Anadolu'daki Beyliklerin egemen olduğu topraklarda görülmektedir. Genel olarak girift bir formda işlendiği dikkat çekmektedir. Yıldızın bu formu daha önce bahsedilen svastika sembolüne yakın bir biçimde işlenmiştir. Camii ve türbe gibi yapıların kubbelerinde görülüyor olması, göğün ve sonsuzluğun sembolü olarak kullanıldığını düşündürmektedir (Resim: 1). Kayseri'de bulunan Gevher Nesibe Şifahanesi'ne ait bir görsel vasıtası ile Selçuklu yıldızının her bir koluna farklı bir anlam atfedildiği anlaşılmaktadır. Bu anlamlar; “merhamet, şefkat, sabır, sır tutma, cömertlik, sadakat, şükür ve doğruluk” olarak sıralanmıştır (Resim: 2). Motifin en belirgin örneklerinden biri, Türkmenistan'ın Merv şehrinde bulunan Sultan Sencer türbesinin kubbesinde görülmektedir (Resim: 3). Türkmenistan'ın Meane şehrindeki Ebu Said türbesini kapısında (Resim: 4), Merv şehrindeki Muhammed İbn Zeyd türbesinde (Resim: 5), Özbekistan Buhara'daki Megak-i Attari Camii'nde, Buhara'daki Karahanlı dönemine ait (Kuyulu, 1996: 98) Ribat-ı Melik kervansarayında (Resim: 6), Hazara'daki Degaron Camii'nde (Resim: 7) ve Anadolu'da da pek çok eserde görülmektedir. Bunların yanı sıra Nişan-ı Osmani Şemsesinin sekiz köşeli yıldız içerisine tasarlanması da dikkat çekmektedir (Resim: 8). Günümüzde Emniyet Genel Müdürlüğü armasında da sekiz köşeli yıldız bulunmakta ve hemen alt kısmında bulunan çift başlı kartal motifi ile birlikte Selçuklu vurgusu yapılmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın 11. Zirvesi'ne özel olarak hazırlanmış olan hatıra para üzerinde bulunan sekiz köşeli yıldız motifi dikkat çekmektedir. Paranın diğer yüzünde bulunan tasarım ile, yıldızın üye sekiz devleti temsil ettiği anlaşılmaktadır (Resim: 9).

Sekiz köşeli yıldız ile alakalı en güncel gelişme ise Rus basını tarafından ilan edilmiş olan, Türkmenistan Gonur-Depe (Marguş) kazılarında bulunan bir bronz mühürdür. İç içe geçmiş üç adet sekiz köşeli yıldızdan oluşan mührün, M.Ö. 2000'lere kadar tarihlenebileceği düşünülmektedir. Konu ile alakalı araştırmalar devam etmektedir (nauka.tass.ru) (Resim: 10).

6. SONUÇ:

Tarih sahnesinde uzun soluklu bir yer edinen milletlerinin, en temel özelliklerinden biri de kalıcı kültür öğeleridir. Kültür öğeleri, tarihe vurulmuş birer damga niteliği taşımaktadır.

Kültürel unsurlar, ticaret, göç ve savaşlar yoluyla etkileşimde bulunan milletler ile paylaşılmıştır. Her millet bu unsurları kendi birikimi ile harmanlamış ve kendi maneviyatına uygun bir biçimde dönüştürmüştür. Bu

vasıta ile kimi semboller evrenselleşmiş, ortak bir değer haline gelmiştir. Temelde olumlu veya olumsuz aynı öze sahip olmasının yanı sıra, büyük ölçüde anlamsal farklılığı barındırmaktadır. Daha önce de söylendiği üzere bu farklılığın sebebi; sembolü, metaforu veya motifi benimsemiş olan milletin özgün yapısıdır. Nitekim iklimler, yaşam tarzları ve coğrafyalar, milli karakterin oluşumunda büyük bir etkiye sahiptir. Yerleşik yaşam biçimini tercih Çin medeniyeti, daha sakin bir kültür biçiminde şekillenmiştir. Buna karşın, doğanın çetin şartlarıyla mücadele eden Türk kültürü daha sert ve daha hızlı organize olabilen bir yapıya sahiptir. Hint kültürü ise, iklim koşullarından dolayı, son derece durağan bir yapıya sahiptir. Bu sebeptendir ki Hint medeniyeti, felsefi açıdan diğer hiçbir millet ile kıyaslanamayacak kadar zengindir. Yaşam biçimi, milli karakterin temel yapı taşıdır.

Türk milletinin konargöçer yaşam biçimi sebebi ile başta Çin ve Hint medeniyetleri olmak üzere pek çok millet ile etkileşimde bulunmuş olması, daha sonra Anadolu gibi kadim medeniyetleri ağırlamış olan bir coğrafyaya ev sahipliği yapması, Türk kültürünü büyük ölçüde zenginleştirmiştir. Bu zenginliğin en görülür izleri, mimari eserler ve sanat eserleridir. Mimari eserlerin, devletlerin imar faaliyetleri neticesinde, refah seviyeleri ile doğru orantılı olmak üzere inşa edildiğini bilmekteyiz. Bu doğrultuda Büyük Selçuklu Devleti'nin Anadolu'da ve Türkistan coğrafyasında bulunan mimari eserlerinin bir kısmının incelenmesi, eserlerde ve arkeolojik buluntularda Selçuklu yıldızı motifi ile karşılaşmamızı sağlamıştır. Motifin genel olarak camii ve türbe gibi dini yapılarda kullanılmış olması, sembolik değerinin daha ruhani bir çizgide olduğunu düşündürmüştür. Bu düşüncenin geliştirmiş olduğu merakın sonucu Altay Şamanlığına kadar ulaşmıştır. Yıldız, sekiz, gök çıkırığı ve svastika motiflerinin her biri, uçları birbirine bağlınmışçasına, kapının bir diğerine açılmasını sağlamıştır. Bu noktada vardığımız sonuç, Hindistan topraklarından Bizans mozaiklerine kadar aynı motifin kullanımının açıklanması, ancak kültürel etkileşim ile mümkündür.

Selçuklu yıldızı motifinin ve svastika sembolünün kullanıldıkları milletlerin inanç farklılıkları ile birlikte yaşanan felsefi değişim göstermektedir ki; kültürel unsurlar zaman ne kadar ilerlerse ilerlesin, yaşanan coğrafya ne kadar değişirse değişsin, kullanılmaya devam edilmektedir. Bunun sağlanabilmesini mümkün kılan, kültürel unsurların bir şekilde milli kimliğinin oluşum sürecine dâhil edilmesidir. Bu vesile ile görmekteyiz ki Selçuklu Devleti, Orta Asya'dan gelen kültürel öğelerini devletleşme süreçleri boyunca korumuş ve geleceğe taşımıştır.

KAYNAKÇA

- Beydili, C. (2004). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. Yurt Kitap-Yayın.
- Budda, H. Ö. (1935). *Dinler Tarihi*. Vakıf Gazete-Matbaa-Kütüphane.
- Çandarlıoğlu, G. (2003). İslam Öncesi Türk Tarihi ve Kültürü. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Çetin, Y. (2017). “Türk-İslam Bezeme Sanatında Gamalı Haç (Svastika) İle Çarkıfelek Motiflerinin Köken ve İkonografik Anlamları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Social Sciences Studies Journal*, (8). ss. 353-365. DOI : 10.26449/sssj.48
- Golden, P. B. (2002). *Türk Halkları Tarihine Giriş*. Karam Yayınları.
- Gümüştakin, N. (2011). “Anadolu ve Diğer Kültürlerde İşaret ve Simgelerde Anlam”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14 (26). ss. 103-118.
- Güngör, H. (2010). “Şamanizm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38. ss. 325-328.
- İnan, A. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. Milli Eğitim Basımevi.
- İnan, A. (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İsi, H. (2024). Gamalı Haç ‘Swastika’ ve Budist Uygur Kültüründe Kullanımı”. *Milli Folklor*, 36 (141). ss. 154-166. DOI: 10.58242/millifolklor.1332651
- Kafesoğlu, İ. (1980). *Eski Türk Dini*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalafat, Y. (2004). *Altaylardan Anadolu’ya Kamizm Şamanizm*. Yeditepe Yayınevi.
- Koç, T. (2009). "Sanat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 36. ss. 90-93.
- Kuyulu, İ. (1996). “Özbekistan ve Türkmenistan’da Bulunan Ortaçağ Kervansarayları Üzerine Gözlemler”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, (1). ss. 97-116.
- Merçil, E. (2002). Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi. *Türkler Ansiklopedisi* (4). ss. 597-633.
- Ögel, B. (1971). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Milli Eğitim Basımevi.
- Ögel, B. (1993). *Türk Mitolojisi I. Cilt*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi II. Cilt*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Radloff, W. (2008). *Türklük ve Şamanlık* (Ö. A. Uğurlu, Ed.). Örgün Yayınevi.
- Sümer, F. (2009). Selçuklular. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (36). ss. 365-371.
- Turan, O. (1969). *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*. Turan Neşriyat Yurdu.
- Yörükân, Y. Z. (2014). *Müslümanlıktan Evvel Türk Dinleri-Şamanizm*. Ötüken Neşriyat.

İnternet Kaynakları:

Çıkırık: sozluk.gov.tr (16.12.24)

Kültür: sozluk.gov.tr (27.07.24)

Bronz Mühür: https://nauka.tass.ru/nauka/22171679?utm_source=tass.ru&utm_medium=referral&utm_campaign=tass.ru&utm_referrer=tass.ru (11.10.24)

Resimler:

Resim 1: <https://somuncubabaturbesi.com/sekiz-koseli-yildiz-selcuklu-yildizi/> (12.12.24)

Resim 2: <https://sozgazetesi.org.tr/tuerk-duenyasi/22745/> (12.12.24)

Resim 3: <https://www.sanatin Yolculugu.com/sultan-sencer-turbesi/> (10.12.24)

Resim 4: <https://www.sanatin Yolculugu.com/ebu-said-turbesi/> (12.12.24)

Resim 5: <https://okuryazarim.com/muhammed-ibn-zeyd-turbesi/> (12.12.24)

Resim 6: <https://okuryazarim.com/ribat-i-melik-kervansarayi/> (12.12.24)

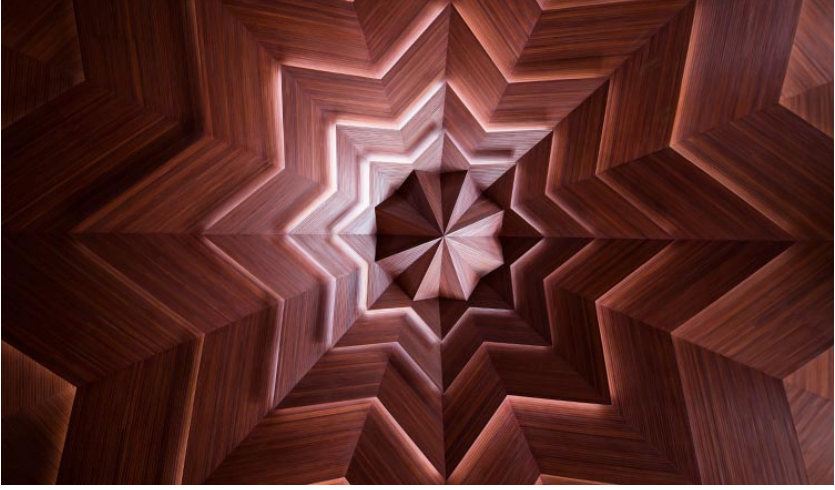
Resim 7: <https://www.sanatin Yolculugu.com/hazara-diggaron-hazara-degarron-kislik-camii/> (12.12.24)

Resim 8: <https://www.arthill.com.tr/urun/6897870/osmanli-19-yuzyil-nisan-i-osman-semsesi-osmaniye-nisani-semsesi-19-yuzyil-osma> (10.12.24)

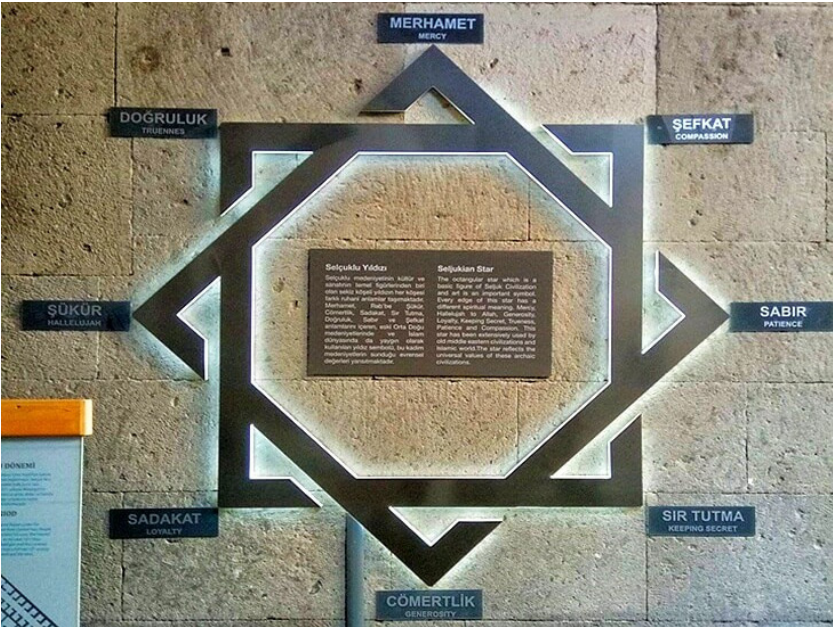
Resim 9: <https://emagaza.darphane.gov.tr/turk-devletleri-teskilati-bronz-okside-hatira-parasi-kutulu/460> (07.11.24)

Resim 10: <https://onturk.wordpress.com/2012/05/18/gonur-tepe-tamgasi-bulundu/> (12.12.24)

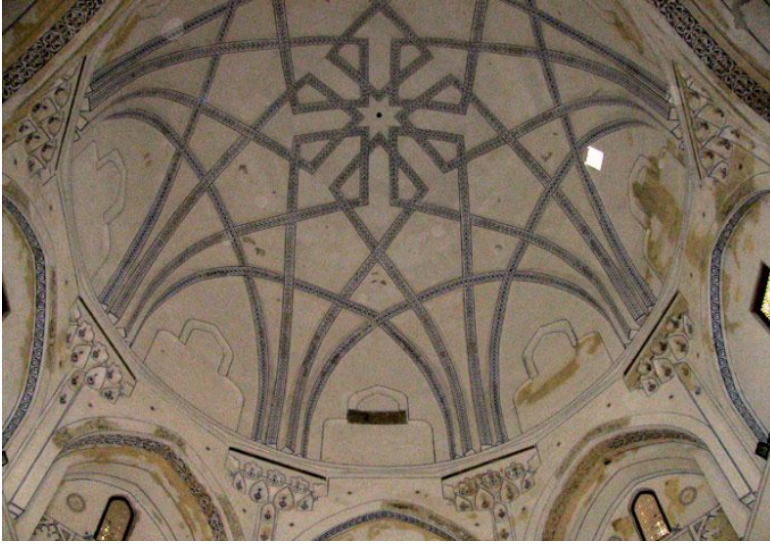
EKLER:

(Resim: 1) Somuncu Baba Türbesi, Malatya.

(Resim: 2) Gevher Nesibe Şifahanesi, Kayseri.

(Resim: 3) Sultan Sencer Türbesi, Türkmenistan, Merv.

(Resim: 4) Ebu Said Türbesi, Türkmenistan, Meane.

(Resim: 5) Muhammed İbn Zeyd Türbesi, Türkenistan, Merv.

(Resim: 6) Ribat-ı Melik Kervansarayı, Özbekistan, Buhara.

(Resim: 7) Degaron Camii, Özbekistan, Hazara.

(Resim: 8) Nişan-ı Osmanî Şemsesi.

(Resim: 9) Türk Devletleri Teşkilatı Hatıra Parası.

(Resim: 10) Bronz mühür, Türkmenistan, Gonur-Depe.

EARLY CHRONICLES ON THE BATTLE OF KOYUNHİSARI: A HISTORIOGRAPHIC EXAMINATION

Halil ŞİMŞEK, Dr. Öğr. Üyesi

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri. halil.simsek@asbu.edu.tr ORCID: 0000-0002-3990-1071

1. INTRODUCTION

The late Prof. Halil İnalçık (1916-2016) had stated that there were two traditions of Ottoman historiography, first of which was represented by the earlier source group of Âşıkpaşazâde (d. after 889/1404)¹, the Anonymous *Tevârih-i Âl-i Osmân*, and the history of Urûj (d. after 908/1503).² He also stated that these three sources, independent of each other, utilized a common source represented by Yahşî Faķih's (d. after 816/1403)³ literary composition *Menâķib-i Âl-i Osmân*. Furthermore, the latter two also drew on two other sources that the former did not and/or disregarded.⁴ İnalçık showed it in a stemma that Yahşî Faķih was the main source for all three chronicles; however, he also showed that Urûj and the Anonymous also used other *Menâķibnâmes* and, partially, Hamzavî's rhymed work; the latter accounted the events that unfolded between 1402 and 1424. For our case study here, we can exclude Hamzavî, since İnalçık also stated that it was only used by the Anonymous for the period from 1402 up to 1424.⁵ In what follows, we will focus on the battle of Koyunhisarı⁶ and try

1 On 'Âşıkpaşazâde and his historical composition see, Abdülkadir Özcan "Âşıkpaşazâde" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), v. 4, pp. 6-7.

2 İnalçık, H. "The rise of Ottoman Historiography" in *Historians of the Middle East*, ed. B. Lewis & P. M. Holt, (London: Oxford University Press, 1962) pp. 152-153. *Tevârih-i Âl-i Osmân* seems to be the title generically given to histories written about the Ottoman dynasty by unknown authors (hence the anonymous label), see V. L. Ménage, "The Beginnings of Ottoman Historiography" in *Historians of the Middle East*, p. 171; On Urûj whose Turkish rendering is Oruç b. Âdil (d. after 908/1503) see Abdülkadir Özcan, "Oruç b. Âdil" *DİA*, v. 33, pp. 425-426 as well as Ménage, "The Beginnings of Ottoman Historiography", pp. 172-173.

3 Probably the earliest, or one of the earliest Ottoman historians whose biographical information can only and meagerly be gleaned from later sources, see Haşim Şahin "Yahşî Fakih", *DİA*, v. 43, pp. 180-182.

4 İnalçık, "The Rise of Ottoman Historiography", p. 152.

5 Ibid, p. 154.

6 A lowland at the vicinity of Yenişehir of the state of Bursa in modern day Turkey.

to reconstruct the main source and see how independent our sources are from each other.

2. THE BATTLE AND THE SOURCES

According to Ottoman historical tradition, the incident takes place directly before the siege of Bursa and about one year after the battle of Bapheus which probably took place in 1301.⁷ According to our chronicles, the prince (*tekvür*) of Bursa gathers the princes of surrounding country and they form an alliance in order to march against the growing threat of *gāzīs*, the warriors of faith who mobilized around the leadership of Osman, the eponymous founder of the Ottoman dynasty. Fighting parties meet at Koyunhisarı and the Ottomans deal a crushing defeat to the princes.

To compare and contrast, we have examined two editions of each source; the Anonymous of Topkapı Sarayı (An. TS.) and the Anonymous of Giese edition (An. G.); 'Aşıkpaşazâde of 'Alī Bey edition (Aş. A.) 'Aşıkpaşazâde of Giese edition (Aş. G.); Urūj of Cambridge manuscript (Ur. C.) and Urūj of Oxford manuscript (Ur. O.). We will here break down the incident into four sentences and compare and contrast them to each other.

2.1. The First Sentence

An. TS.⁸ *Ve bû taraftan Bûrsa tekvürî ve bir kaç tekvurlar dâhî ittifâk etdiler ki gâzilerün üzerine yüriyelüm deyü çok leşker jem` idüb yüridiler.*

An. G.⁹ *Ve bû taraftan Bûrsa tekvürî bir kaç tekvurlar dâhî ittifâk etdiler ki gâzilerün üzerine yüriyelüm oradan getürelüm deyü çok leşker jem` etdiler yüridiler.*

Aş. A.¹⁰ *Ânı beyan ider kim Burûsa tekfurî ve bir kaç tekfurlar Adranos tekfurî ve Kestel tekfurî ittifâk itdiler ve jem` oldılar Türkün üzerine varalum biz bunu bu aradan götürelüm ki biz bunuñ şerrinden emîn olalum didiler. Leşker-i 'azîm jem` itdiler, yüridiler.*

7 On this battle, see İnalcık, "Osman Ghazi's Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus", Elizabeth Zachariadou (ed.), *The Ottoman Emirate (1300-1389): H'alcyon Days in Crete I: A Symposium Held in Rethymnon 11-13 January 1991*, (Rethymnon: Crete University Press, 1993), pp. 77-103.

8 *Tevârih-i Âl-i Osman (Anonim Osmanlı Kroniği, 1299-1512)*, Ed. Necdet Oztürk. (İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000), pp. 8b-9a.

9 *Tevârih-i Âl-i Osmân (Die Altosmanischen Anonymen Chroniken)* ed. Friedrich Giese, (Breslau, 1922), pp. 11-12.

10 *Tevârih-i Âl-i Osmân, Aşıkpaşazade Tarihi*. Ed. Ali Bey, (London: Gregg International Publishers Ltd., 1970), pp. 21-22.

Aş. G.¹¹ *Bu bâb ânı beyân ider kim Bûrsa tekvûrî ve bir kaç tekvurlar Adranos tekvûrî ve Badnos tekvûrî, Kestel tekvûrî ve Kite tekvûrî ittifâk etdiler, jem` oldılar, ayttılar kim Türkûñ üzerine varalum tâ ânı ol aradan gütürelüm (götürelüm) hiç komayalum ki âniñ şerrinden emin olavız didiler. Dahî leşker-i `azîm jem` ettiler yüridiler.*

Ur. C.¹² *Bu taraftan Burûsa tekvûrî bir nice tekvûrla ittifâk ettiler ki Türkûñ üzerine yürüyeler.*

Ur. O.¹³ *Bu taraftan Bursa tekfurî ve Adranos tekfurî ve Batnos tekfurî ve Kite tekfurî ittifâk ettiler kim Türkûñ üzerine yürüyeler oradan gütürelür. Çokluk leşker jem` idüb Osman Gazîniñ üzerine geldiler.*

2.1.1. Commentary and Assessment

The prince of Bursa gathered the princes of surrounding country in order to launch a raid against Osman Gâzî. Anonymous chronicles do not mention the names of the participating princes except for the prince of Bursa. 'Aşıkpaşazâde mentions, in addition to the prince of Bursa, four more princes in one manuscript and two in the other recension. Urûj mentions only the Bursa prince in Cambridge manuscript, but three other princes in Oxford manuscript. Apparently, Urûj of Cambridge and the Anonymous drew on a source that was shorter than the full version of Yahşî Faķîh, which İnalçık believed to be a summary of Yahşî Faķîh's *Menâkıbnâme*. The principle in textual analysis that a shorter reading is preferable to a longer one¹⁴ is probably less plausible here since it is the proper names that the shorter readings are missing. It is less likely that a copyist would want to delete proper names and, consequently, the short version of Yahşî Faķîh never included the names of the princes. Urûj of Oxford probably reinserted the names of some princes, with the exclusion of one, from the coda of the story where the end of each prince is narrated. On the other hand, 'Aşıkpaşazâde must have obtained his information from the full version of the original source, since he includes the names of all princes both in the beginning and in the end of his account. So, we can some certainty conclude that 'Aşıkpaşazâde reproduced the main source more faithfully.

11 *Aşıkpaşazâde Târîhi, (Die Altosmanische Chronik Des Asikpasazade)*, Ed. F. Giese (Neudruck der Ausgabe, 1929), pp. 22-23.

12 Urûj b. 'Âdil el-Kazzz, *Tevârih-i Âl-i Osmân (Die Frühosmanischen Jahrbücher Des Urudsch)* ed. Franz Babinger (Hanover: Orient-Buchhandlung Heinz Lafaie, 1925), pp. 87-88.

13 Ibid, pp. 12-13.

14 Ostrowski, Donald. *The Provest' vremennykh let, An Interlinear Collation and Paradosis.* (Boston: Harvard University Press, 2004), p. 47.

According to the historical narrative, the reason for the alliance of the princes is their desire to secure themselves from the harms and/or wickedness of Turks. It is stated as such only by 'Âşıkpaşazâde who must have drawn this tidbit of information from his source. It is less likely to think that it was interpolated later to the original source from which 'Âşıkpaşazâde copied verbatim, since it is also less likely to think that the Ottoman chroniclers would, of their own willing, want to associate these negative attributes to Turks. Therefore, and again, 'Âşıkpaşazâde reproduces the original source more fully and faithfully, and the Anonymous and Urûj probably drew on a summary of it. Since the proper names are dropped in the Anonymous as well, It is also less probable to think that the Anonymous drew on Urûj or vice versa. The probability that all drew on a common source where the names were dropped is a more viable reconstruction.

2.2. Second Sentence

An. TS. *Osman Gâzî Allaha sığınup kâfirleri karşıladı. Hâzır olan gâzîlerle gelüb Koyunhişârında buluşup 'azîm cenk itdiler, gâyet kırgün oldı. Kâfirleri ziyâde kırdılar. Gâzilerden dahî Osman'ın kardâşı oğlu Gündüz Alp oğlu Aydoğdı şehîd oldı, Dinboz şınûrunda defn idüb mezârını bellü eylediler, meşhurdur.*

An. G. *Osman Gâzî dahî Hakk'a sığınup kâfirler ile karşıladı. Hâzır olan gâzîlerle gelüb Koyunhişârında kâfirlerle buluşup 'azîm cenk itdiler. Gâyet kırgün oldı, kâfirlerden çok adam düşürdüler, gâzilerden Osman'ın karındaşı Gündüz Alp oğlu Aydoğdı şehîd oldı. Dinboz şınûrundan Koyunhişârına değin yolda ölisini defn itdiler, mezârını anda bellü itdiler, üzerine tüş yığdılar, dâyresin çâvurdular.*

Aş. A. *Osman Gâzî dahî Allâh Te'âlâya sığındı, karşı yürüdi. Hâzır olan gâzîlerle Koyunhişârı'nda buluştular. Cenk ide ide Dinboz'a geldiler. Kâfirler tağa arka virdiler, tûrdılar. Gâyet de kırgün oldı. Osman Gâzîniñ kardâşı oğlu Aydoğdı şehîd oldı, Dinboz'da Koyunhişârı'na giden yolda yatur, mezârına tüş çevirüp durdılar.*

Aş. G. *Osman Gâzî dahî Allâha sığındı, karşıladı. Hâzır olan gâzîlerlen Koyunhişârında buluştular. Cenk ide cenk ide Dinboz'a geldiler. Kâfirler tağa arka virdiler, tûrdılar. Gâyet de kırgün oldı. Osman Gâzîniñ kardâşı oğlu Gündüz'ün oğlu Aydoğdı şehîd oldı. Dinboz'da Koyunhişârına gider yoluñ üzerinde yatur, mezârına tüş çevirüp dururlar.*

Ur. C. *Koyunhişârı öninde buluştılar, 'azîm cenk itdiler. 'Âkıbet kırgün oldı. Gâzilerden ve kâfirlerden hayli adam düşdi, Osman Gâzîniñ karındaşı*

oğlu Alp Gündüz anda şehîd oldu. Karacaşehir'e giden yol üzerinde defn itdiler, mezârına t̤aş yığup dâ'iresin çevirdiler.

Ur. O. *Osman Gâziye haber oldu. Ol dahî gâziler jem` idüb Allâh Te`âlâya tevekkül idüb kâfir leşkerini karşıladı, Koyunhışarı öninde buluştular. `Azîm cenk itdiler, gâyet kırgün oldu. Gâzilerden ve kâfirlerden bu cenk içinde Osmaniñ kardâşı oğlu Aydoğdı şehîd itdiler, rahîmehullâh. Dinboz şinûrunda Koyunhışarına gider yolda defn itdiler.*

2.2.1. Commentary and Assessment

In the preceding passage, the two armies meet at Koyunhisarı and the Ottomans triumph over the Byzantian princes. During the battle, many people die from both sides. An interesting variance within the accounts concerns the prominent figure that died from the Ottoman side; however, was that person Gündüz Alp or his son Aydoğdı? Only Urûj of Cambridge states that it was Gündüz who was martyred and all others state that it was his son Aydoğdı. Interestingly enough, Kemâlpasazâde (d. 940/1534), a prominent historian and the head of religious apparatus of the Ottoman state for a considerable period of the early 16th century, who, according to İnalçık, drew on a separate source tradition group,¹⁵ stated that both of them died in this battle.¹⁶ Neşrî (d. 926/1520), another fairly early Ottoman historian who is thought to have combined the two separate source traditions groups —the two historical traditions on one of which our chronicles drew and the other on which Kemâlpasazâde drew—, stated that it was Aydoğdı alone that was martyred.¹⁷ So, there is Urûj who claims that it was Gündüz Alp that was martyred, and there is Kemâlpasazâde who claimed that both Gündüz Alp and Aydoğdı were martyred, and, finally, there is Neşrî who concluded that it was Aydoğdı that fell in the battle. It seems safe to presume that Neşrî encountered two differing accounts: one mentions the demise of Gündüz Alp and the other of Aydoğdı. Since he opted for the latter data, we can determine that he deemed source tradition that mentioned Aydoğdı's martyrdom more reliable. We can also determine that the sources on which our chronicles drew did not include Gündüz Alp to have fallen during this battle in their accounts. Therefore, Urûj is either wrong at this point or he had access to different sources that mentioned Gündüz Alp as being martyred during this battle, for if it was mentioned in Yahşî Faķih, Âşıkpaşazâde or the Anonymous would have

15 İnalçık "The rise of Ottoman Historiography", p. 160.

16 İbn-i Kemal/Kemâlpasazâde, *Tevârih-i Âl-i Osmân, 1. Defter*. Ed. Serafettin Turan (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1970), p. 151.

17 Neşrî, Memed, *el-Kısm al-sâdis min Kitâb Cihânnümâ (Cihânnümâ, Die Altosmanische Chronik Des Mevlana Mehemed Neschrî)* ed. Theodor Menzel & Franz Taeschner (Leipzig: Otto Harrassowitz, 1951), v.I, p. 34; Neşrî, Mehmed, *Kitâb-ı Cihân-Numâ, Neşrî Tarihi*, Ed. Faik R. Unat & Mehmed A. Köymen, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi), 1987), v. I, p. 115.

mentioned it as well. Same explanation applies to the strange replacement of Dinboz with Karacaşehir in Urūj of Cambridge. We should either dismiss Urūj's account as inaccurate or consider the probability that he might have drawn on other sources, or else we should also consider the probability that his text has been interpolated by other hands. To sum it up, we have two anomalies in Urūj of Cambridge: the first is about the person that fell martyr during the battle; the second is about burial place of the martyred person. This variance is either stem from the fact that Urūj had other sources or the possibility that later copyist(s) interpolated different information from other sources.

Only Urūj of Oxford implies that Osman was informed of the alliance. He provides no detail about how Osman came to learn of the attack, but we can surmise that it was probably through a Byzantine spy. How the fighting parties came to Dinboz is only explained by 'Āşıkpaşazāde. Apparently, it was the battle itself that dragged them to Dinboz, or it was that the allied forces ran until they came before a mountain, where they could run no more, at Dinboz.

Urūj of Oxford does not say anything about what was done with the tomb of Aydoğdı. The Anonymous of Topkapı Sarayı only states that they marked the place of burial, but the other chronicles also explain how they marked it with a pile of stone around it. Unless we think that 'Āşıkpaşazāde might have used other *Menākıbnāmes*, all the cited sources drew on the same and/or similar main sources. It is also true according to this passage that the Anonymous, at least the Topkapı Sarayı manuscript, did not copy from Urūj, for the information on Aydoğdı's burial differs on both sources.

2.3. Third Sentence

An. TS. *Her kimuñ atı şancūlansa getürürler üç kez tolandururlar Haqq Te'ālā 'ināyetinden ayrūk tutmaz, meşhurdur.*

An. G. *Ol vilāyette şöyle meşhurdur ki her kimuñ ki atı şancūlansa getürürler ol mezārı üç kez tolandururlar Haqq Te'ālā 'ināyetinde şifā bulur. Hem yolca geçenler toprağından alurlar giderler, sıtma tutana içürürler Haqq Te'ālā 'ināyetinde ayrūk tutmaz olur. Şimdiki halde ol vilāyette meşhurdur. Ol mezarlar Haqqıñ 'ināyetinde peygamberüñ mu'cizātında.*

Aş. A. *Ol vilāyette at şancūlansa ānıñ mezārına iledüb çevirirler, Allāh Te'ālā 'ināyetinde şifā bulur.*

Aş. G. *Ol vilāyette at yankūlansa ānuñ mezārına iledürler, tolandururlar. Allāh Te'ālā şifā verir.*

Ur. C. *Her kaçan ol vilāyetinde at şancūlansa ol mezārı üç kez tolandururlar, Haqq Te'ālā 'ināyetinde şifā bulur. Şimdi aña mezār-ı Türk dirler.*

Ur. O. *Kaçan ol vilāyetinde at şancūlanur olsa getürürler ol mezārıñ üç kez tolandururlar, Haqq Te'ālā 'ināyetinde şifā bulur. Şimdi aña mezār-ı Türk hân dirler, ol vilāyetinde meşhurdur.*

2.3.1. Commentary and Assessment

This passage is about the folk tales in which people attribute supernatural powers to the tomb of Aydoğdı and practice the ritual of horse-healing or healing up humans there. The Anonymous of Giese manuscript has extra information on the ritual of horse-healing as well as an additional information about the practice of healing up people inflicted with malaria. The report that people also collect sand samples from around Aydoğdı's tomb and prepare special drinks to heal those inflicted with malaria is not found in other manuscripts. The copyist or the redactor of this recesion must have taken it from other *Menāqibnāmes*. That the tomb was called *Mezār-ı Türk* in both manuscripts of Urūj indicates that this piece was added from other *Menāqibnāmes*. This is another indication that Urūj has access to other sources as well. However, the ritual, in its essence, must have been in the common main source that is used by all.

2.4. Fourth Sentence

An. TS. *Atranos tekvürī ve Būrsa tekvurī kaçup kurtuldılar, ammā Kestel tekvurī düşdi, fi'n-nār fi's-sakar. Būrsa tekvurin gāziler kova kova hişāra koyup andan geçüb gelüb Ulubādı aldılar, tekvur ile şulh olub gāzilere muṭṭı oldu, gine yerinde qodılar. Gelüb Bursanın üzerine düşdiler.*

An. G. *Ol kāfirler şikest oldılar. Dirnos tekvurī ve Būrsa tekvurī kaçup kurtuldılar ve Kestel tekvurī düşdi, fi'n-nār fi's-sakar. Andan Būrsa tekvurī gelüb Būrsada hişāra girdi. Gāziler anı kova kova hişāra koyub andan göçüb gelüb Ulubādı aldılar. Tekvur ile şulh ittiler. Bunlara muṭṭı oldu, gine yerinde qodılar, gettüler, gelüb Būrsanuñ üzerine düşdiler.*

Aş. A. *Dinboz tekfurī kaçtı, Kestel tekfurī düşdi ve Būrsa tekfurī hişārına girdi. Kestel tekfuriniñ dahī Osman Gāzī ardın sürdi, tekfur vardı Ulubāda düşdi. Osman Gāzī vardı Ulubād köprisiniñ başında qondi, haber gönderdi kim zebūnuni viriñ ve illā başından tolanırım küllī vilāyetiñi harāb iderim deyü. Ulubād tekfurī ayder: 'ahd idelim, sen ve seniñ nesliñden kimesne bu koprüden geçmesinler zebūnuñi vireyim didi. Osman Gāzī dahī qabūl itdi. Ol zamandan bu zamana değin Āl-i Osmandan hiç kimesne Ulubād köprüsünden geçmediler, sudan kāyukla geçerler. Zebūnuni virdiler, gelüb*

hişārına karşı pāre pāre ittiler, hişārı dahī aldılar, içine er qodılar, vilāyetin hıfz itdiler.

Aş. G. *Atranos tekvurī kaçtı, Kestel tekvurī düşdi, Būrsa tekvurī hişāra girdi, Kite tekvurī Osman Gāziniñ muqābilinde yidi ol dahī kaçtı, Osman Gāzī dahī pāyın sürdi. Tekvur vardı Ulubāda düşdi. Osman Gāzī vardı Ulu-bād köprüsünüñ başında qondı, haber gönderdi kim zebūnımı viriñ ve illā göl başından dolanın vilāyetiñi harāb iderin der. Ulubād tekvuri ider: 'ahd idelüm, senden ve nesliñden hiç birisi bu köpriden geçmeyeler zebūniñi verim dedi. Osman Gāzī qabūl itti. Ol zamandan tā bugüne değın Āl-i Osman Ulubāt köprüsünden geçmediler, sudan kāyuğla geçtiler. Zebūnin dahī vir-diler, Kite hişārına karşı pāre pāre ittiler, hişārı dahī aldılar, içine er qodılar, vilāyetini hıfz itdiler.*

Ur. C. *Ol arada Haqq Te'ālā İslam ehline fırsat virüb küffār leşkeri-ne hezimet vāki' olub Atranos tekvurī kaçub Būrsa qatında gönderdi. Köse Mihali ve Turgut Alp bile qovaladılar, tekvur ile şulh itdiler. Osman Gāzī Būrsaniñ üzerine havāle yaptı.*

Ur. O. *Biz girü geldük, İslām leşkeri ve kāfir çerisi birbirleriyle cenk idüb Haqq Te'ālāniñ 'ināyeti yetüşüb ve Muḥammed Muştafāniñ mu'cizātı berekātında kāfir leşkerine şikest vāki' olub Atranos tekvurī kaçub ve Būrsa tekvurī çıkub hişāra girdi ve Kestel ve Kite tekvurī düşdi. Gāziler toyum olub gelüb Ulubādı feth itdiler, tekfurla şulh itdiler. Osman Gāzī geldi Būrsaniñ üzerine havāle yaptı.*

2.4.1. Commentary and Assessment

All manuscripts agree that the prince of Atranos fled, and the prince of Bursa also fled and took refuge in his own fort. Urūj of Cambridge has a broken expression that the copyist probably was unable to read the manuscript copy at his disposal or his copy had missing lines. The redactor of the Anonymous of Giese must have misread Atranos as Dirnos. 'Āşıkpaşazāde of 'Alī Bey edition mentions that one of the princes was the prince of Dinboz, but we have no way of ascertaining where the prince of Dinboz in 'Āşıkpaşazāde of 'Alī Bey came from. He, i.e., 'Āşıkpaşazāde of Giese, had mentioned Atranos/Adranos before at the beginning of his reporting the incident; however, Atranos is now missing at the coda of the story; Could it be that the eye of copyist of this specific recension went to the upper line when he was writing at this point? As for the prince of Kestel, all manuscripts state that he fell/died. But 'Āşıkpaşazāde of 'Alī Bey states that Osman Gāzī pursued him. Whom Osman Gāzī pursued, by contrast, is the prince of Kite in 'Āşıkpaşazāde of Giese. However, the prince of Kite is said to have fallen in Urūj of Oxford. 'Āşıkpaşazāde of 'Alī Bey is probably wrong since it gives contradictory statements about other princes: Accor-

ding to this recension, the prince of Kestel once dies (*düşdi*); and another that he was chased after by Osman.

A new element in the incident is Ulubād. It is common in all three chronicles that the *gāzīs* went to Ulubād. However, the Anonymous Chronicles and Urūj state that the *gāzīs* captured —conquered— Ulubād and ironically, made peace with its prince. A more detailed account of what happened as regards Ulubād is given by ‘Āşıkpaşazāde: Evidently, the prince of Kite, being chased by the *gāzīs*, took refuge with Ulubād; The *gāzīs* came and requested from the prince of Ulubād that their man “the worn-out” be handed over to them or else they (the *gāzīs*) would invade the fort of Ulubād. The prince of Ulubād made the offer of handing the prince of Kite over to them provided that they never cross the Ulubād bridge. Osman Gāzī agreed and the matter was resolved satisfactorily for both sides with no ensuing battle or conquest. That the other chronicles mentioned a conquest could probably be explained by their desire to add another victory or another conquest onto the Ottoman record. It is also probable that the chronicles took it from other *Menāqibnāmes* and tried to combine the accounts in two variant sources. What may be of proof to this effect is the fact that they also mention a peace agreement having taken place between the prince of Ulubād and the *gāzīs*. Pious expressions that we find in Urūj of Oxford are probably from the *Menāqibnāmes*. But that we don’t find these expressions in the anonymous chronicles should indicate that they are independent of each other.

3. ASSESSMENTS AND CONCLUSIONS

From the preceding comparative case study of our three chronicles we can conclude that the main source was more faithfully reproduced by ‘Āşıkpaşazāde than the other sources. It is also evident that the Anonymous and Urūj did not have the full version of Yahşī Faḳīh and that they drew on other sources as well. Also evident is the fact that the Anonymous and Urūj are independent of each other, since the information that we find in one cannot be found in the other. It may also be very likely that ‘Āşıkpaşazāde manuscripts underwent additions and interpolations which were not in the main source.

BIBLIOGRAPHY

- Ashikpashazade Tārikhi*, (*Die Altosmanische Chronik Des Asikpasazade*). Ed: Giese, F., Neudruck der Ausgabe, 1929.
- Ibn-i Kemal, *Tevarih-i Al-i Osman*, 1. Defter. Ed. Serafettin Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi, 1970.
- İnalçık, H. "The rise of Ottoman Historiography" *Historians of the Middle East*. Ed. B. Lewis & P. M. Holt. London: Oxford University Press, 1962. Pp. 152-167.
- İnalçık, H. "Osman Ghazi's Siege of Nicaea and the Battle of Bapheus". Elizabeth Zachariadou (ed.), *The Ottoman Emirate (1300-1389): H'alcyon Days in Crete I: A Symposium Held in Rethymnon 11-13 January 1991*. (Rethymnon: Crete University Press, 1993), pp. 77-103.
- Ménage, V. L. "The Beginnings of Ottoman Historiography" *Historians of the Middle East*. Ed. B. Lewis & P. M. Holt. London: Oxford University Press. 168-179.
- Neşrî, Mehmed. *al-Ḳism al-sādis min Kitāb Cihānnumā* (Cihānnumā, Die Altosmanische Chronik Des Mevlana Mehmed Neschrî) ed. Theodor Menzel & Franz Taeschner. Leipzig: Otto Harrassowitz, 1951.
- Neşrî, Mehmed. *Kitāb-ı Cihān-Numā; Neşrî Tārihi*. Ed. Faik R. Unat & Mehmed A. Köymen. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basimevi, 1987.
- Ostrowski, Donald et. al. (eds.). *The Provest' vremennykh let: An Interlinear Collation and Paradosis*. Verlag: Harvard University Press, 2004.
- Özcan, Abdülkadir. "Âşıkpaşazâde" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991. v. 4, pp. 6-7.
- Özcan, Abdülkadir. "Oruç b. Âdil". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007. v. 33, pp. 425-426.
- Haşim Şahin "Yahşi Fakih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013. v. 43, pp. 180-182.

Tevārīh-i Āl-i Osmān (Anonim Osmanlı Kroniği, 1299-1512), Ed. Necdet Öztürk.
İstanbul: Türk Dünyası

Araştırmaları Vakfı, 2000.

Tevārīh-i Āl-i Osmān, Aşıkpaşazāde Tārihi. Ed. Ali Bey. London: Gregg International Publishers Ltd.,

1970.

Tevārīh-i Āl-i Osmān (Die Altosmanischen Anonymen Chroniken) ed. Friedrich Giese, Breslau, 1922.

Urūj b. 'Ādil el-Ḳazzāz, *Tevārīh-i Āl-i Osman* (Die Frühosmanischen Jahrbücher Des Urudsch) ed. Franz

Babinger. Hanover: Orient-Buchhandlung Heinz Lafaire, 1925.

GENEL TÜRK TARİHİNDE İLERİ ARAŞTIRMALAR

yaz
yayınları

YAZ Yayınları

M.İhtisas OSB Mah. 4A Cad. No:3/3

İscehisar / AFYONKARAHİSAR

Tel : (0 531) 880 92 99

yazyayinlari@gmail.com • www.yazyayinlari.com